

ALBERT SCHWEITZER GONDOLATAIBÓL

Minden játékot halálosan komolyan vettem, és dühbe gurultam, ha a többiek nem ugyanolyan teljes odaadással játszottak. Kilenc- vagy tízéves koromban egyszer meg is ütöttem Adele húgomat, mert lusta ellenfélnek bizonyult, és közönye révén könnyű győzelemhez jutottam. Ettől kezdve aggódva figyeltem játékszenvedélyemet, és lassanként mindenféle játékot abbahagytam. Kártyát soha nem merem kézbe venni.

1899. január 1-én mint egyetemi hallgató örökre abbahagytam a dohányzást, mert szenvedélyemmé vált.

. . .

Zárkózott természetemet édesanyámtól örököltem. Nem adatott meg számunkra, hogy egymás iránt érzett szeretetünket szavakkal is ki tudjuk fejezni. Meg tudom számlálni azokat az órákat, amikor valóban kibeszéltük magunkat egymással. De minden szó nélkül is megértettük egymást.

. . .

Amióta az eszemet tudom, mindig gyötört a sok szenvedés, amit az életben láttam. Az ártatlan gyermeki életörömet voltaképpen soha nem ismertem, és azt hiszem, hogy sok gyerek él hasonlóképpen, még ha kívülről nagyon vidámnak és minden gond nélkülinek látszanak is... Különösen szenvedtem amiatt, hogy a szegény állatoknak oly sok fájdalmat és kínt kell kiállniuk... Gyermek- és ifjúkorom nagy élménye, hogyan alakított engem ez a parancsolat: ne ölj, ne kínozz! Emellett elhalványul az összes többi élmény.

Lassanként született meg bennem az a megingathatatlan meggyőződés, hogy egy másik lényt csak akkor szabad kínozni vagy elpusztítani, ha ez szükségszerűen elkerülhetetlen, és mindnyájunknak irtóznia kell attól, hogy meggondolatlan-ságból öljünk vagy fájdalmat okozunk.

. . .

A gyermekkori istentiszteletek hatására fejlődött ki az ünnepélyesség iránti érzésem, a csend meg az önmagamba való elmélyedés iránti igényem, amelyek nélkül el sem tudnám képzelni az életemet.

. . .

Elzászban jó néhány templom egyaránt hajléka a katolikusoknak és a protestánsoknak... A XIV. Lajos szeszélyéből létrejött protestáns-katolikus templomok számomra többet jelentenek, mint egy sajátos történelmi helyzet kifejeződései. Az én szememben annak jelképei: a felekezeti különbségek arra rendeltettek, hogy egyszer eltűnjenek. Már gyermekkoromban szépnek találtam, hogy falunkban a katolikusok és protestánsok egyazon templomban tisztelik az Istent. Még ma is minden alkalommal örömet érzek, ha betérek ebbe a templomba. Szeretném, ha Elzász még meglévő közös templomai megmaradnának ilyennek, mint prófécia és intés, amelyet szívből meg kell hallgatnunk, ha igazán keresztények vagyunk.

. . .

Mennyit szenvedek amiatt, hogy az együttlét oly sok óráját fecséreljük el haszontalanságokra, ahelyett, hogy komoly dolgokat kellő alapossággal megtárgyalnánk, és igyekvő, szenvedő, reménykedő és hívő emberként mutatkoznánk egymás előtt. Olykor felvetődik bennem az a kérdés is: meddig mehetünk el a jólneveltség eme útján anélkül, hogy az őszinteség kárt ne szenvedne?

Az idézetek zöme az Albert Schweitzer *Ausgewählte Werke* in fünf Bänden (Union Verlag, Berlin, 1971) c. kiadásából származik.

Egyre világosabbá vált előttem, hogy nincs jogom boldog ifjúságomat, egészséget, munkabírássomat, mint valami magától értetődőt, elfogadnom. A legnagyobb boldogság érzéséből fokról fokra kialakult bennem Jézus igéjének megértése: nem szabad életünket magunknak megtartani (Máté 16,25). Aki sok szépet kapott életében, ennek megfelelően sokat kell adnia. Akit elkerült a fájdalom, érezzen hivatást arra, hogy mások fájdalmát enyhítse. A fájdalomnak a világra nehezedő terhét mindannyiunknak hordoznunk kell.

. . .

Ha visszatekintek ifjúságomra, meghatva érzem, hány embernek tartozom köszönettel és hálával azért, amit tőlük kaptam és amit számomra jelentettek. Ugyanakkor nyomaszt a gondolat, hogy ifjúkoromban mily keveset róttam le nekik hátlámból. Hányan haltak meg közülük anélkül, hogy tudomásukra hoztam volna, mi jelentett számomra jószáguk és elnézésük. Olykor egy-egy sír mellett megrendülve halkán elmondtam azokat a szavakat, amelyeket még az élőknek kellett volna elmondanom...

Mindnyájunknak arra kell törekednünk, hogy érzelmünkre hallgassunk, és hálaérzetünket szavakban is kifejezzük. Akkor több napfény lesz a világon és több erő a jóra...

Számomra úgy tűnik, hogy lelkileg mindannyian abból élünk, amit másoktól kaptunk életünk jelentőségteljes óráiban. Ezek a jelentőségteljes órák nem jelennek be magukat előre, váratlanul bukkannak elő. Nem is látszanak különlegesnek, csak jelentéktelennek... Jelentőségük gyakran csak emlékeinkben bontakozik ki igazán...

. . .

Nem hiszem, hogy egy ember olyan eszméket tudjon átadni egy másik embernek, amelyek benne nem élnek...

Senki sem tudja közülünk, miként hat embertársaira, és mi ad át másoknak. Ez titok számunkra, és titoknak kell maradnia. Olykor egy keveset megtudhatunk belőle, hogy ne csüggedjünk el. Az erő hatása titokkal teljes... Még a legbizalmasabb társunknak is csak töredékeket adhatunk át belső élményeinkből.

Egymást ismerni nem annyit jelent, hogy mindent tudjunk egymásról, hanem hogy szeretettel és bizalommal vagyunk egymás iránt, és hiszünk egymásban. Senki ne akarjon a másik ember bensőjébe behatolni. Más lelkét boncolgatni méltatlan cselekedet, még ha lelki beteg gyógyításáról van is szó. Nemcsak testi, hanem lelki szemérem is van, ezt tiszteletben kell tartani. A léleknek is megvannak a maga leplei, amelyeket nem szabad lerángatni... Egyet lehet tenni: adni, hogy kaphassunk. Akikkel egy úton jársz, adj nekik lelkivilágodból annyit, amennyit csak bírsz, és fogadd mint drága kincset, amit visszakapsz... Egy a lényeges: küzdenünk kell azért, hogy fény lakozzék bennünk. Az emberek megérik ezt a küzdelmet, a benső fény kisugárzik. És így mi, sötétben vándorlók, megismerjük egymást, nem kell egymás arcát végigtapogatnunk vagy egymás szívében vajakálnunk.

. . .

Mindnyájunknak fel kell készülnünk arra, hogy az élet el akarja venni a jóba és igazba vetett hitünket, lelkesedésünket. De nem szabad eszméinket prédául dobnunk az életnek... Az eszme ereje kiszámíthatatlan. Egy csepp víz nem mutat semmi erőt. De ha a víz a szikla hasadékába kerül s ott jéggé fagy, szétrepeszt a sziklát. Ha gőzzé válik, hatalmas gépek tengelyét hajtja. Tehát történt vele valami, ami a benne rejlő erőt hatékonyá tette. Ilyen az eszme is. Ereje csak akkor válik hatásossá, ha egy talpig igaz ember jelleme hozzákötődik.

. . .

Napjainkban, amikor az erőszak a hazugságba öltözve oly félelmetesen uralkodik a világon, mint még soha, szilárd meggyőződése, hogy az igazság, a szeretet, a szelídség, a jószág és békeszeretet a legfőbb hatalom. Övék lesz a világ, ha elég sok ember elég erővel és állhatatosan, a maga tisztaságában gondolja és éli át a szeretetet, az igazságot és a békeszeretet eszméit...

Mérhetetlen mély igazság rejlik Jézus fantasztikus igéjében: „Boldogok a sze-
lídek, mert ők öröklék a földet”.

„Semmit sem cselekedhetünk az igazság ellen, hanem csak az igazságért” (II. Kor
13,8) — mondja Pál apostol. Minthogy még a spiritualitásnak is az igazság a lé-
nyege, minden új igazság nyereséget jelent... Ez vonatkozik a történeti igaz-
ságra is... A vallásnak tehát semmi oka arra, hogy a történeti igazsággal való
szembesülés elkerülésére törekedjék.

Mennyivel szilárdabban állna a keresztény igazság a mai világban, ha a tör-
téneti igazsághoz való viszonya minden tekintetben olyan lett volna, amilyennek
lennie kellene!

Aki szembe mer nézni a történeti Jézussal és meghallgatja hatalmas igéiben
rejlő tanítását, hamarosan nem teszi fel többé a kérdést, hogy vajon mit jelenthet
még a számára ez az idegenszerű Jézus. Tudja, hogy el kell ismernie: ő az, aki-
nek hatalma van felette.

Jézus valódi megértése akarathoz való viszonya. A vele való igazi
kapcsolat az, hogy ő megragad bennünket. A keresztényi kegyesség annyit ér,
amennyire le tudunk mondani a magunk akaratáról az övéért...

Jézus még azt sem tartotta szükségesnek, hogy azok, akik hallgatták, megért-
sék személyiségének misztériumát. Csupán azt kívánta tőlük, hogy — cselekvés-
ben vagy szenvedésben — olyan embereknek bizonyuljanak, akik az ő hatására az
e világ szerinti létezés helyett a másként létezését választják, és így az ő békéjének
részeséivé válnak.

A Jézussal kapcsolatos kutatásaim és elmélkedéseim során megbizonyosodtam
erről. Éppen ezért a Jézus életének kutatásával foglalkozó könyvemet ezekkel
a szavakkal fejezem be:

„Hozzánk is úgy közeledik, mint ismeretlen és névtelen, akárcsak hajdanán
a tó partján azokhoz az emberekhez, akik nem tudták, hogy kicsoda ő. Nekünk
is ugyanazt mondja: »Te pedig kövess engem!» — és azok elé a feladatok elé
állít, amelyeket napjainkban akar megoldani. Parancsol. És azoknak, akik neki
engedelmeskednek, bölcsenek és együgyűeknek, kijelenti magát abban, amit a
vele való közösségben békében és munkában, harcban és szenvedésben átélhet-
nek, s ezek kibeszélhetetlen titokként fogják megtapasztalni, kicsoda ő...”

1896-ban a Günsbachban töltött pünkösdi vakáción ragyogó nyári reggelre ébred-
tem... Még mielőtt felkeltem, arra az elhatározásra jutottam, hogy harmincéves
koromig a tudománynak és a művészetnek élek, azután pedig valami olyan hiva-
tásnak szentelem magam, ahol közvetlenül szolgálhatom az embert. Gyakran fel-
tettem a kérdést, vajon mit jelentenek számomra Jézus szavai: „Mert valaki meg
akarja tartani az ő életét, elveszti azt; valaki pedig elveszti az ő életét énértem
és az evangéliumért, az megtalálja azt!” (Márk 8,35). Most megtaláltam az értel-
müket. A külső boldogság mellett a belső boldogságnak is részesévé váltam.

A viták során, amelyeket igencsak fáradt ellenfélként folytattam úgynevezett ke-
resztényekkel, megdöbentett, mennyire idegen számukra az a gondolat, hogy a
Jézus hirdette szeretet szolgálatának vágya egészen új utakra vezethet egy em-
bert. Pedig jól ismerték az evangélium útmutatását, és egyetértettek vele.

„A cselekvés hőse” — ilyesmi nem létezik. Csak a lemondásban, szenvedésben
lehetünk hősök. Ilyenek ezerszám vannak, de nem ismerik őket, legalábbis a tö-
meg nem...

Aki jó cselekedetekre szánja el magát, nem számíthat arra, hogy az emberek elhárítják útjából az akadályokat. Sőt, el kell viselnie, hogy újabbakat gördítenek elébe. Csak az az erő győzheti le őket, amely a nehézségek közepette megacélozódik és megtisztul; viszont az az erő, amely csak a lázadást ismeri, kimerül.

. . . .

Jelentős értékek vesznek el minden percben az elszalasztott alkalmak miatt, de ami megmarad és akarattá meg cselekvéssé lesz, felbecsülhetetlen értéket képvisel.

. . . .

Akkor találtam meg létem célját és értelmét, amikor felismertem az élet tiszteletének elvét, amely magában foglalja az erkölcsi világigenlést...

A modern európai gondolkodás tragédiája, hogy az élet- és világigenlés, valamint az erkölcsi világnézet között eredetileg meglévő kötelékek lassan, de feltartóztatlanul meglazulnak és végül felbomlanak. Odáig jutottunk, hogy az európai népek a fejlődés teljesen külsődleges igénylésének tudatában képtelenek tájékozódni... Minden igazi kultúra feltétele az egymásra kölcsönösen ható életigenlés és erkölcs...

Minden eddigi erkölcsstan hiányossága, hogy azt hitte, csak az embernek emberhez való viszonyával kell foglalkoznia. Valójában arról van szó: hogyan viszonyuljunk a világmindenséghez és minden benne élő teremtményhez. Az ember csak akkor erkölcsös, ha magát az életet tartja szentnek, a növényekét és az állatokét éppúgy, mint az emberét, és igyekszik a lehetőséghez képes segítséget nyújtani minden szükséglet szenvedő életnek...

Az élet tiszteletének erkölcsé tehát magában foglalja mindazt, ami szeretetet, odaadást, fájdalomban való részvét, örömben való együttérzést és közös erőfeszítés formájában jelenik meg.

. . . .

Bármennyire háborzongató felismerés — mint ahogyan korábbi nemzedékek számára is az volt —, ha őszinték akarunk lenni, nem menekülhetünk el az elől a felismerés elől, hogy a keresztény erkölcsiség nem vált hatalommá (Macht) a világban. Nem hatolt be mélyen az emberi lelkekbe, hanem csak külsőleg hangoztatott erkölcs maradt, inkább szavakkal elismerve, mint tettekkel gyakorolva. Az emberiség úgy áll előttünk, mintha Jézus szavai számára nem léteznének, mintha számára egyáltalán nem lenne erkölcsiség. (Leírva 1919-ben! — DL.) Ezért nem használ semmit, ha Jézus szavait egyszerűen ismételtjük azzal a céllal, hogy azoknak általános elismerést szerezzünk. Előbb a megértés feltételeit kell megteremtünk és világunkat arra a gondolkodásmódra elvezetnünk, amelyben Jézus szavai jelentenek valamit a világ számára...

. . . .

Ahhoz, hogy igazi erkölcsiség jöjjön létre, az értelemnek (józan észnek) és a szívnek (a hitnek) együtt kell munkálkodnia.

. . . .

A természet nem ismeri az élet tiszteletét... A nagy életakarát rejtélyes meg hasonlásban van önmagával... Kegyetlensége értelmetlen! A legértékesebb élet a legalacsonyabbnak esik áldozatul... Minden élőlény sötétségben van, csak egyetlen — a legmagasabbrendű —, az ember nézhet fel a fényre. Csak ő juthat el az élet tiszteletének felismerésére, csak ő képes arra, hogy (tudatosan) együtt éljen, együtt szenvedjen a többi élőlényel.

. . . .

A „jó”: az élet megtartása és előmozdítása, a „rossz”: az élet akadályozása és megsemmisítése.

. . .

A részvét és a segíteni akarás legyen belső szükségérzet benned! Minden, amit tenni tudsz, csak egy csepp a tengerben ahhoz képest, amit tenned kellene, mégis ez adja meg az élet egyedüli értelmét, s egyedül ez teszi értékesé az életet... Az a kevés, amit tenni tudsz, valójában sok, — ha bárhol fájdalomtól, bajtól, félelemtől szabadítasz meg egy élőlényt, — legyen az ember vagy másféle teremtmény...

A részvéttel és együtt szenvedéssel egyidejűleg az együtt örülés képessége is megadatik. Az együttérzés eltompulásával viszont elveszted a másik ember boldogságának átélését is. Márpedig a világ oly kevés boldogsága közepett az élet hordozhatóbbá válik, ha átéljük azt a boldogságot, amelyet a jó cselekvésével teremtettünk magunk körül.

. . .

Az élet tisztelete az emberi életben levő minden érték és cél tiszteletét is jelenti...

. . .

Akik készek arra, hogy megbocsássanak és mások adósságát elengedjék, azok tudják, hogy ez a tett szellemi hatalom, amely őket, gyermekeiket, de még unokáikat is meggazdagítja lelkileg.

. . .

Kétségkívüli tény, hogy a második világháború kultúránk bomlási folyamatát meggyorsította. A jövőre nézve a veszély mindenki számára világosan látható. Az első és a második világháború nem oka, hanem eredménye volt a meglévő feltételeknek. Semmi sem történt, ami ezeket a feltételeket azóta meg tudta volna változtatni. Továbbra is fennállnak, és egyre csak rosszabbakká válnak...

Ahhoz az „előrelépéshez”, hogy a háborút előírt fegyverekkel történő párbajként vállaljuk, még mindig tapad valami, ami természetellenes. A cél nem kevesebb, mint hogy a népeket egymással szembeállító kérdésekben a döntést többé ne a háborúra bízuk, hanem békés úton találjuk meg. E célra kell irányítani figyelmünket mostantól fogva a legtávolabbi jövőndőig...

Ha a mi korunk lemond az atomfegyverekről, megteszi az első lépést a háborúk megszűnésének távoli célja felé. Ha ezt nem teszi meg, abban a helyzetben maradunk, amely a közeli atomháborúhoz és a pusztuláshoz vezet. Ennek teljesen tudatában kell lenniük azoknak, akik a legmagasabb szinten összejönnek, hogy a tárgyalásokat igazi tárgyilagossággal, kellő komolysággal, helyes szellemben és igazi felelősségtudattal folytassák.

A legfelső szintű tárgyalásoknak nem szabad eredmény nélkül folyniuk. A közvélemény nem fogja eltűrni, ha ezáltal sem jön létre az atomfegyverekről való lemondás, amelyre a béke megőrzése érdekében oly nagy szükség van.

A meglévő atomfegyverek hatástalanítása — ami a békét lehetővé teszi — nem történhet meg, ha a nagyhatalmak nem válnak megbízhatókká egymás számára. De hogyan jöhet létre ez a megbízhatóság? Nem úgy, hogy a tárgyaló kormányok kölcsönösen biztosítják egymást, hanem egyedül csak azáltal, ha népeik körében olyan közvélemény válik uralkodóvá, amely követeli és garantálja az atomfegyverek megsemmisítését.

(Fordította és válogatta DANI LÁSZLÓ)